

SZERELEM ÉS KÖTELESSÉG.

TESZÉRI-TÜL.

(Vége.)

E' levelet megbizotta által küldi Lajos, de a bizott e' hírrel jó vissza a' levelet kezében tartván, hogy Henriette laka zárva van. Szokatlan borzalom lépé meg Várközit, nem tudva miért, 's akaratára ellen belső ösztönétől kényszerítve maga veszi a' levelet Henriette laka felé menendő. A' házat ő is zárva leli. Talán mezei jószágára hirtelen távozott el, hogy a' kinos elválást kikerülje, gondolá Várközi. „Kérem kegyedet nem mondhatná meg hová ment vagy hol van L*. Henriette kisaszony — kérdi Lajos egy férfitól ki a' szomszéd ház előtt áll — még tegnapelőtt nála voltam és semmit sem gyanítottam az elutazásról. — „Éppen most temetik szegényt, talán már visszafelé jönnek a' temetőből,“ felelt a' kérdező.

Várközi lelki állapotát festeni lehetlen; mintegy örülten akart a' halottat kísérek után futni, de megmerevedten 's mozdulatlanul áll; végre föl-eszmélve kitértorgott a' temetőbe, de hasztalanul, az érte oly fenten dobogó 's megrepedt meleg szív hideg hantok alá volt már akkor temetve. Bohó Várközi, te nem ismeréd az asszonyi szívet, te rosszul számítottál. — Sükeretlenül öntözé könnyeivel a' hantokat, hasztalanul emelé kezeit az égbe, Henriette nem volt többé! Borzasztó lehet a' néma sírorszámban vérző szívvél 's büntető lelkismerettel az éj sötét leple alatt létezni. Várközi nem gyilkolt akarva, mégis borzadott. Bocsáss meg Henriettenek ismeretlen világokba átlebbent lelke, — így sohajtozék a' sírhalom mellett Várközi magát mentegelve — bocsássatok meg ti itt elhamvaló tetemek, bocsássatok meg istenek, akarva nem ölém meg őt; nem vagyok gyilkos, legalább szándékos nem. Te látod e' szívet örök igazság, azt hiszem, azt érzem, hogy az elhunyt kedvesért nem kell bünhödnöm.

Talán a' temetőben töltötte volna Várközi párizsi utósó éjét az érte elhunytak áldozandó, de terhes felhők huzódtak távolról hallatszó égrengések közt a' temető felé, mellyek Lajost haza menetelre eszmélteték. Ámbár ő úgy érte magában hogy vétketlen, de a' mindig közelgető boru, égrengés és villámok mintha fenyegetnék, rémüléssel tölték be lelkét.

Mélyen beburkolozva köpönyegébe ballaga a' saint Denis külvároson át hasonló nevü utcán végig lakása felé. Henriette laka ettől félre esik, ő arra került, hogy még egyszer láthassa a' helyet, melly neki oly szent 's egyszersmind oly borzasztó maradandott. Könnyen képzelhetik az olvasók hogy ő haza tántorogván egy hamar nem alhatott el; szive össze vala zuzva, feledve volt egy időre hon 's kötelesség és minden, csak Henriette emléke foglalatatoskodtatá lelkét; annak esdeklő szava hangzék füleiben; annak végső csókját érezé csak ajkain.

„Szegény lány, te nem örültél még az életnek — sohajta Várközi az indulatok vad kitérései után szelidebb érzelmekre olvadva — te nem ved még hasznát levésednek; te nem izleled az élet gyönyöreit; alig melegült föl szíved, azonnal hideg hantok alá ásatott, 's ennek én vagyok oka! Mért kelle nekem a' kegyetlen 's boldogságát akadályozó eszköznek lennem, ki oly hévvel ohajtom minden emberlénynek boldogságát? Kell egy tulvilági szebb jövendőnek lennie, hol azok jutalmukat elvehessék, kik itt abban nem részesülhetnek. Némelly hitetlenek azt állítják, hogy e' részek, mellyet testnek mondunk, midőn az erő kifogy belőle, elporlad, a' lél elpárol 's vége mindennek; ezt nem hiszem, kell egy tulvilági szép, szebb jövendőnek lennie.

Ha az olvasók nem unatkoznának, ide írnam Várközinek a' szebb jövendőri emelkedését, azon tántorithatlan hitét, hogy az ember nem szünik meg lenni e' rövid lét végével, hanem tovább is fen leend. Minthogy az elbeszélés hőse oly szerencsétlenül járt, hogy akaratára 's szándéka ellen egy forrón szerető lánynak gyilkosa lön, hosszas bánata közben semmi nevezetes nem történt vele; annyi bizonyos, hogy visszajött honába, de kénytelen levén az érte elhunyt emlékezetének élni egy ideig. Minthogy éppen népgyűlés vala nálunk, felengző ideáival fölkészülve nagy dolgokat akart ő végbevinni Pozsonyba érkezendő, de semmi bizonyost nem tudhattam róla, volt e valami befolyással vagy nem. Az érzelgős olvasónok nem fognak, úgy hiszem rá azért neheztelni, hogy mindentől elvonván magát egy időre, csupán a' lányka emlékének él; sőt fölteszem, hogy ezt meg is kívánják

(15)

tőle, különben érzéketlennek 's háladatlanak gyaláznák. Ha midőn Henriettenek emléke lassankint enyészik lelkében, midőn majd ezen kötelességének is eleget teendett, elkezd hatását. Most csak a' sирontuli fenlételt érdeklő elmékedését közöljük.

„Hogy a' testet alkotó részecskék elporlanak, eloszlának, tapasztalás bizonyítja — Várközi elmékedése. — „Nem csak az öreg, hanem a' virágjában levő ifju, a' legjobb erejében levő férfi is munkásságának közepette, vagy midőn már valamely nagy czélt éppen elérendő vala, egyszerre megszűnik, vagy megszűnhetik hatni, munkás lenni. Nem mozog a' test, nem mozdulnak a' tagok, a' lél kipárol, 's lassankint nincs belőle semmi.

„Viszszaborzadnak sokan e' szótul: halál, rémítően festik annak jeleit. — A' sziv megszűnik dobogni, az erekben a' vér elakad, a' szem merevülten áll meg, nem forog többé, nem lát; az ábrázat pirja elmulik 's azon legszebb szín sárgásfehérré változik. A' virgoncz ujjak, mellyek a' gondolatokat olly csodálatosan és remekül rakták papirostra, fásultan és mozdulatlanul vagynak kinyulva vagy összegörbvedve. Az egyik vagy másik ujjon gyűrűk vannak, mellyek kedvesekhez kötnek, ezek eljönnek az ágy mellé, de a' szem, bár nyitva 's még előbbi egész állapotában van, nem látja őket; könyeket öntenek az arcra, de csak annyi, mintha hideg kőre hullnának; csókat nyomnak a' kékült ajakra, de ezek semmi édeset nem éreznek többé; jajgatnak és sirnak fölötte, de nem hall semmit. — A' fölötte kéklő ég, a' ragyogó csillagok, a' dicső napót nem gyönyörködtetik többé; a' szeretettek ölelését nem tudja, tőlük elszakadt, és sohasem látja őket; hitvesét, vagy szülőit, vagy gyermekeit viszonzlátás nélkül hagyja el örökre, ez rettenetes. Így festik némelylek a' borzasztó halált.

„Erő tartja össze a' részeket a' testben még benne élet van, 's ugyan azon erő nem szűnt meg egészen a' részeket összekötni még azután is, midőn valakit már meghaltnak mondunk, mert ha megszünt volna az erő, a' test, miután a' lélek belőle véleményünk szerint kiköltözött, millió és millió piczinded részekre oszlanék szét, mihelyt azon pillanat beáll, mit mi meghalásnak mondunk; ugye ez nem történik; az élet tehát még tovább is

tart, ha erőben, az erő munkásságában van az élet, — de miként? azt nem tudjuk.

„Az élet már elkezdődik ott, hol valami — bármi porányi legyen is az — erő által összekötötték, 's valamely alakot vesz föl; erőnek kell ott lennie, mert erő nélkül két legpiczinyebb rész sem egyesülhet; hol illy erős szerkezet létezik, ott élet van, 's addig tart, míg valamely testnek együvé kötött részeit egymással összeragadva lenni szemléljük. A' bebalzsamozott testnek részei tovább maradnak együtt, későbbben oszlanék szét, tehát az élet is tovább tart benne; milyen élet az? előtünk rejtve van. Némelly növény elhervad, télen általl elfagy, de tavaszkor ismét éledni kezd; azaz elhervadása és elfagyása közben folytatott gyöngébb hatásu élete szeméink elől el vala rejtve, de midőn tavaszkor nagyobb erővel tűnik föl, észre vesszük, 's új életet tulajdonítunk neki. Némelly piczinded álat 's némelly nagyobb is, az eszteni dőnek majd fele részén általl meghaltnak lenni látszik, nem vehetni benne semmi életjelenséget észre, pedig azért él; mert ha táperő járul hozzá nagyobb jelenségét adja létének, 's mi azt mondjuk róla: hogy ismét föléledt. Az élet kezdete és vége előttünk titok; mi határozott, de mindig szelebbebbre terjedhető eszű emberek még most nem tudjuk miként 's hol kezdődik, és miként 's hol végződik az élet. Erről semmi bizonyost nem tudunk, de a' józanésszel nem ellenkezik azon hit, hogy van valamely tulvilági lét, minő alakbani élet lehet az, nem tudjuk.

Igy végzé monologját Várközi; ohajtom hogy az olvasók ne unatkoztak elolvasása közben.

SZINÉSZET.

KESZTHELYI-TÖL.

Adoriának és Jenőnek, eredeti szomorujáték 3 felvon., A' fekete lovag című egy felvonásos előjátékkal. Irta Jósika Miklós.

Mielőtt birálatához fognánk e' f. évi május 12én színpadunkon először megfordult darabnak, tartalmával ismertetendjük meg olvasóinkat.

Előjáték. Adorián Örsnek fia Demény két leányának menyeközjét üli családja ősi várában. Ő 's atyja, Örs, folyvást az ellenséges Jenő család gonoszságát 's elfajult korszosságát emlegetvén,

az utóbbi családja minden tagját halálos boszura szőlítja föl a' Jenők ellen, mit azok ünnepélyes esküvel fogadnak. Most tompa zúgás hallatszik az udvaron, mindinkább növekedő, 's végre lángok látszanak emelkedni a' koromsötét éjszakában. E' zajt eleinte örömríadásoknak, utóbb azonban a' Jenők újabb támadásának nyilvánítják az Adoriánok, 's tánczosikat újabb munkásságra szőlítják föl, megmutatandók, mikép ők minden merényüket megvevők a' Jenőknek. E' zaj közt néhány vendég, egymás közt beszélgetve, sajnálatukat fejezik ki az iránt, hogy a' szép Adorián hölgyeket is meg kell ölniök. Az Adoriánok mindaddig készülnek kitudni a' zaj okát, míg végre a' fekete lovag megjelenik a' teremben. Ez az Örs által megöltnek vélt feje a' Jenő családnak, ki több évig sz. földent tartózkodván, most visszatér hazájába, 's fél század előtt elkövetett jogtalanságát lobbantja szemére az Adorián családnak. Demény mentség helyett párviadalra szőlítja föl a' fekete lovagot, ki oda is veti ugyan keztyűjét, de hosszabb vádlás után jelt ad, a' vendégek közt lappangó párthivei körül veszik őt, az ablakokon zsoldosai ugrosnak be, 's az Adoriánok mind elvesznek csapásik alatt, csupán az öreg Örs menekszik meg Lenke unokájával.

186 Felvonás. Történik 10 évvel az előjatek után. Hálom 's Erőslík család néhány tagja, csapásokban iddögálva, nem legkedvezőbben beszél a' Jenőkrül, 's egy öreg vadászt 's leányát (Örs és Lenke) is emlegeti, kik a' közel vadonban tartózkodnak; különösen pedig Lenke szépségét emlegetik, 's tündérnek hiszik a' leánykát, mivel láták, mikép jár 's kél sérelem nélkül a' kénbarlangban, hol minden lehelet halált hozó, 's bukdácsol a' feneketlen tengerszemben. Kürriadás a' Jenők közeledtet jelenti, 's Örs, ki szinte jelen volt a' csapásokban, távozik, Jenő Jenő (a' volt fekete lovag) fiai zajoskodva belépnek, az Erőslíkeket 's Hálomokat fölragadt székekkel kiűzik, 's később megjelenő atyjokkal Jenő Mike a' legidősb összekap, szabad választást kívánván az atyai örökségben. Jenő Salamon, orvosolni akarván bátyja baját, önkényt lemond az atyai örökségrül, melly engedékenységeért az öreg Jenő számúzi őt, 's többi fiaival vadászni megy. — Jenő Andor szerelmét kéri Lenkének a' kénbarlang előtt. Lenke visonszerelem

ígérete alatt a' barlangba csalja az ifjut 's ez, leheletet vevén, holtan földre rogyik; az előjött Örs pedig örvend, hogy boszuja már megkezdve, egyszerismind jelentvén, hogy csupán ez okbul gyakorlá leányát a' lélekzet-eltartásban.

2ik Felvonás. Lenke ármánya már a' 3ik Jenőt juttatá halálra; ez azonban, midőn holtan lerogynék, megragadá a' leányka kezét, 's e' körülmény fölébreszti Lenke lélekisméretét, 's midőn atyja megszabadítja őt kinos helyzetébül, kinyilatkoztatja, mikép ő több gyilkolásra magát használtatni nem fogja. — Jenő Jenő az ifjabb szerelmét jelenti Lenkének, 's ez megvallja visonszerelemét: de távozásra kéri kedvesét, féltvén őt atyja dühétől, 's éjféltre meghija végbucsut venni. — Örs ujra ingerli leányát a' Jenők ellen; de Lenke igen hosszas vitatás után mégis állhatatos marad. —

3ik Felvonás. Az idősb Jenő Jenő kesereg három fia elvesztén, 's megtudván, hogy hihetőleg az öreg vadász (Örs) gyilkolá meg őket, boszura gyul. — Lenke, Jenő Salamonnal találkozik, 's ez is szerelmet kér a' bájós leánykától, mit ez megtagad tőle 's távozásra bírja a' szerelmes ifjat. Most az ifju Jenő Jenő lép föl, 's mivel már megfudá Lenke szörnű tetteit, letérdelteti 's meg akarja ölni. Lenke elbeszéli neki azon már annyiszor hallott okokat, mik őt erre bírák, 's hogy Salamon él. Jenő tehát Örs büntetésire akar sietni, de ez megelőzi őt 's közel szikláról nyíllövessel földre teríti, Lenke pedig a' kénbarlangba fut, 's lélekzetet vevén, meghal. Örs későn érkezik segítségére, a' fegyveresekkel megjelenő öreg Jenőt, megmondván kilétét, szikláról mélységbe rántja 's vele együtt meghal. Az Adorián család tehát végkép kihal, a' Jenők közül pedig csak az egy Salamon marad életben.

Az Abafi lelkes írójától az vártuk, hogy mint drámaíró is hasonló sükerrel lépend föl; de olvasóink a' darab közlött tartalmából átlátandják, hogy reményünkben csalatkozánk. Mi a' karaktereket illeti, azok ellen, Lenkeét 's Örsét kivevén, több kifogást támaszthatni. Az idősb Jenő Jenő, mint fekete lovag ugy jelenik meg 's beszél, hogy kénytelenek vagyunk őt igaznak 's valódi nagy férfinak tekinteni; de utóbb keztyüt dob párviadalra. 's mégis orozva öleti meg az Adoriánokat, Sala-

mon fiát pedig szerény erényessége miatt számüzi; mind ez ellenkezik egymással, ha pedig tettét csak magát az előjáték elején, úgy nem látjuk át, mért nem lépe föl azonnal mint boszuló? Hiszen az Adoriánok egy csapással földre terítheték őt, mielőtt párhiveinek karjai védelmére emelkedhetek volna, vagy csak a darab hosszítása miatt kelle annyi erényest mondania, 's aztán tettel mindazt mégis meg hazudtolnia? E' karakter vagy ingatag, vagy a' játkészini gazdálkodással ellenkező. Az ifjabb Jenő Jenő igen forrón szereti Lenkét, 's még kemény atyj, haragját is kész volt bírásáért maga ellen fölgerjeszteni; bíráló tehát nem tartja természetesnek, hogy az illy hőn szerető ifju imádott kedvesét hőhéri hidegvérűséggel halálnak áldozza, 's a' halálos csapás elfogadására letérdeltesse, azért, mivel hallá, hogy testvérei gyilkosát kell benne látnia. Őrs, Lenke, mint már említők, minden tekintetben jeles karakterek és Salamont is jónak mondhatni, noha ez egyébiránt nem tartozik a' fő szerepvivőkhez. A' többi személyzet csak mellékesnek tekintendő, de egyébiránt rendeltetésének megfelelő. A' darab színpadi elrendezése már sokkal több gáncsra szolgáltat alkalmat. Az egész ugyanis majd kizárólag csupa pár- 's magánybeszédből áll, még pedig annyira hosszából, hogy következménye mulhatlanul untatás, mit a' cselekvés hiánya is rendkívül növel. Az előjátékban a' vendégek egy része már előre elárulja a' történéndőket, 's a' néző ez okból annál inkább neheztel, hogy az Adoriánok csak beszélnek, beszélnek, 's készülnek megtudni a' zaj okát, demég sem mozdulnak, 's azt sem képes átlátni a' figyelmes néző, mért nem jó az olly jól őrzött 's fegyveresekkel megrakott vár udvarából egyik vagy másik cseléd a' terembe, jelenteni a' kün történéket, vagy mikép tudott a' Jenő had olly könnyen ura lenni az erős és jól őrzött sásfészeknek? Ez 's a' fekete lovag kétszínűsége vagy változékonyága, kétségben hagyá a' nézőket az iránt, hogy a' két család közül ugyan melyik volt a' gonoszabb, 's így melyik érdemle büntetést? Ezt bíráló, ki feszült figyelemmel esett ki minden szót a' színészek ajkáról, magig sem tudja. Az előjáték tehát untató 's több tekintetből érthetlen és homályos volt. Maga a' darab

még érdektelenebb; már az első felvonásban tudja a' néző, hogy Lenke a' Jenőket együtt egyik a' kénbarlangba vezetendi, hol azokat mulhatlanul halál fogja érni. E' szerint tehát még két hosszú felvonásban ugyanazt kénytelen látni a' néző, némi épen nem lényeges módosításokkal és változatokkal, minden, a' darab menetét élénkítő, ügyesen közbe szótt mellékép, vagy változatos cselekvény nélkül. Egy szóval halálos ítéletnek mondhatni az első fölvonást, mely már annak végén 's a' másik kettőben az elítéltek 's bírójuk közti hosszas vitatások után csakugyan végrehajtatik. Hogy ez nem csupán bírálónak, hanem egyszersmind az egész, igen számosan összegyült, közönségnek véleménye, az kiviláglik azon senkitől sem tagadható körülményből, hogy a' közönség egyetlen helyét sem tapsolá meg e szífműnek, 's csupán a' jelesb színészek sükerültebb indulatföstésit méltatá tetszésire. E' szerint a' darab egészen új átdolgozás nélkül színpadon nem fogja föntartani magát, mi annál sajnosabb, mert az Abafi írójától korszerű drámát vártunk, mellyre olly nagy szükségünk van, 's minőt eddigi drámairóinktól még nem láthatánk. Hogy a' korszerű alatt hatásteljes drámát értünk, fejtegetnünk alkalmasint fölösleges, valamint az is magától értetik, hogy classikus drámát hatás nélkül nem képzelhetni, mert classikus mű az, melly nemi minden föltétinek tökéletesen megfelel, hogy pedig a' színi hatás a' színműnek egyik fő feltéte, azt kétségbe vonni alkalmasint senki nem fogja. Az egészben, mellyel, melleleg legyen mondva, Jósikánk úgy járt, mint a' híres angol regényíró (Bulwer) színművével — csupán a' nyelvet dicsérhetni; de azt sem egészen föltétlenül, mert több helyen annyira elvan árasztva kötetlen beszédhez nem illő ékítvényekkel, hogy a' kifejezések dagályosakká válnak. E' csekélységet azonban örömet elnézők, csak magát a' színműt mondhatnók classikainak 's népszerűnek, mert nem lesz virágzó játékszínünk soha, ha nem tudunk a' nép (értem a' népet 's nem porságot) lelkében viszhangra találó 's rokonérzelmeket ébresztő színműveket teremteni, mert csupán csak ezzel szerezhetünk magunknak közönséget. —